

צה"ל ולוחמת לילה

אלוף (מיל') אברהם אדן

את הלוחמים אל היעד שעליו יסתערו, עליו יפעילו אש והלם ובהם יהרגו, יפצעו, ישבשו, יכריחו את האויב ויכבשו את היעד.

בתחילת מלחמת העצמאות היו לצה"ל רק כוחות חי"ר שנשקם דל למדי. ארטילריה ושריון לא היו לו. לא היה אפשר להפעיל אש להריסה, השמדה, שיבוש ואף לא לחיפוי על התנועה. בנתונים אלה החשיכה סיפקה את החיפוי לשלב ההתקדמות אל היעד. בשלב זה של מלחמת העצמאות הפעולות התאפיינו בהתקדמות שקטה אל היעד, בזינוק להסתערות קצרת-טווח ובהפתעה. במובן מסוים, היתה פשטות בפעולות, לא נדרש תיאום של תנועה ואש. הלחימה הפעילה כללה שלב אחד קצר של הלחימה על היעד. הפריצה אל היעד נעשתה בדרך-כלל בחיפוי "נצור" של רתקים קרובים, ולעיתים בחיפוי קצר ופעיל ממקלעים שהוצבו ברתק הקרוב. על-פי רוב הכוח הפורץ התארגן מראש בכוחות משנה, שהשתלטו בעצמם בעת ובעונה אחת, על הקטעים השונים של היעד. לעתים כוח פורץ חיפה על משנהו והיעד נכבש בשלבים.

מהאמור לעיל מתברר שלחימת צה"ל בלילה הייתה בגדר אפשרות מעשית יחידה ולא פרי בחירה בין לחימה ביום או בלילה. למזלנו, חולשת החימוש שדחפה אותנו ליום מבצעי לילה תפסה את הערכים בנקודת-תורפה שלהם. רמת כוח-האדם שלהם אז, היותם לא-מאומנים, ארגונים הצבאי הרופף — כל אלה גרמו חוסר-ביטחון של הלוחם הערבי בעצמו, בחבריו ובמפקדיו. החרדה מפני הלא-נודע לבשה ממדי ענק ברבים מהלוחמים הערביים, שהיו נבערים וחסרי השכלה. לחימת הלילה נתגלתה כתחום שבו גדול ביותר הפער האיכותי בין הלוחם הישראלי והערבי.

יתרוננו בלחימת לילה התבלט על רקע חולשתנו בלחימת יום, שנקלענו אליה לעתים

הלחימה בלילה מחייבת רמה גבוהה של הכוח הלוחם: החרדה מפני הלא-נודע, מנת חלקם של הלוחמים בכל לחימה, מתעצמת בחשיכה בגלל אי-היכולת לראות את השטח ואת האויב. בלילה קשה להתמצא בשטח, קשה לתאם בין הלוחמים והכוחות, והשליטה בכוחות קשה מאד. כתנאי פעולה כאלה נדרשת מידה רבה של ביטחון עצמי וביטחון בזולת שאכן יבצע את הנדרש ממנו. העדרה של תחושת הביטחון בזולת או ביחידה השכנה גורעת מביטחון הלוחמים ופוגעת במוטיווציה לדבוק במטרה חרף הקשיים.

איכות כוח האדם בצבאות ערב לא הייתה מספקת לפעולות לילה יזומות. צה"ל לעומתם ירש מההגנה את המסורת, ההרגלים והידע ללחימת לילה, שכן עיקר הלחימה היוזמה במלחמת העצמאות ובפעולות הגמול של שנות ה-50 היה בלילה.

במערכות ובמלחמות שבאו לאחר-מכן — במערכת סיני, במלחמת ששת הימים, במלחמת יום הכיפורים ובמלחמת לבנון, וכן בחלק מהפשיטות שבין המלחמות — רוב הלחימה נעשה ביום.

לחימת הלילה נתפסת כנועזת יותר ומבטאה רמה צבאית גבוהה יותר, ובתחום זה היה לצה"ל יתרון ניכר על פני צבאות ערב. על רקע השינוי בשיעור הלחימה של צה"ל בלילה נמתחה בו ומחוצה לו ביקורת, שטענה כי ברבות הימים איבד הצבא ממקוריותו, מתעוזה ומכישוריו ובכך אף קיפח את ייחודו ונעשה דומה לשאר הצבאות. כוונת הדברים הבאים לבחון אם על בסיס הרקע ההיסטורי יש צדק בטענות אלה ולדון בסוגיה של לחימת הלילה בצה"ל בעתיד.

לחימת לילה במלחמת העצמאות
הלחימה נעשית בתנועה ואש. האש מסוגלת להרוס, להשמיד, לשבש וגם לרתק את האויב, ובכך לחפות על התנועה. התנועה נועדה להביא

אי-היכולת ללחוס גם ביום וגם בלילה היא מגבלה לצבאות, לכן, שואף כל צבא לסגל לו יכולת פעולה רצופה ביום ובלילה. לחימה רצופה מאפשרת להפעיל לחץ ממושך, מונעת מהאויב פסק-זמן להתארגנות ומאפשרת לנצל את ההצלחה לאחר ערעור האויב. ואף-על-פי-כן, מעטים בעולם הצבאות המסוגלים לנהל לחימה רצופה; רובם עושים את רוב הלחימה בשעות היום.

כאשר חל פיגור בלוח הזמנים של פעולות שיוזמו ללילה. כך נגרמו לנו כשלונות צורבים, כרוכים באבירות כבוד, כמו למשל בהתקפה הראשונה של חטיבה 7 על לטרון, או בהתקפה על אישדוד וכן במקרים אחרים.

במחצית השנייה של מלחמת העצמאות מצבנו החימושי החל להשתנות. כבר היו בידינו יותר נשק קל, ובכלל זה מקלעים בינוניים, ומעט ארטילריה ושריון — זחל"מים, משוריינים נושאי תותח וטנקים. את אלה היה קל ויעיל יותר לנצל בלחימת יום, אולם היו חבלי הסתגלות. כך למשל חזית הדרום יזמה במבצע "יואב" הפעלת כוח גדול — בממדי הזמן ההוא — ביום: גודד טנקים (12 טנקים), גודד ארטילריה וגודד חי"ר שנועד לכבוש את עירק"אל-מנשיה ואחר-כך לגולל את המערך המצרי מערבה עד מג'דל. למרות התחושה שהעוצמה המופעלת תנחיל ניצחון קל — המבצע נכשל, בעיקר מחוסר-ידע, ניסיון ואימון לתפעול כוחות ביום. הטנקים חסרו אמינות טכנית ורמת האחזקה הייתה ירודה; שיתוף-הפעולה בין הטנקים והרגלים לא פעל; הארטילריה חסרה עוצמת אש ואילו הארטילריה המצרית עשתה שמות בכוחותינו המסתערים. דומה שקרב זה חיזק את נטיית מפקדי תש"ח להעדיף לחימת לילה.

אבל צה"ל המשיך להתעצם ביחידות פשיטה ושריון — שאת תכונותיהן היה אפשר לנצל טוב יותר בלחימת יום. נוצר השילוב של לחימה רצופה: יחידות חי"ר תקפו בלילה ואילו יחידות הפשיטה והשריון ניצלו את ההצלחה בשעות היום, בקרבות התקדמות ורדיפה. כך שוחררו הגליל במבצע "חירם" וחלקים בנגב הדרומי, במבצע "חורב". כך העמקנו בסיני עד אבו עגילה ושרה התעופה של אל-עריש.

המבצע האחרון של מלחמת העצמאות — מבצע "עובדה" — כבר הושגת בעיקרו על

לחימת יום של טור ממוכן-משוריין של חטיבת גולני. הטור שהתקדם לאטו הניס את הלגיון מדרך הערבה. את אילת עצמה תפסה פלוגת חי"ר מחטיבת הנגב, שהתקדמה בדרך עקיפה ונועדה לתקוף את ראס-אל-נקב בלילה, אך האויב נטש את הגזרה. הזכות שנפלה בחלקה של פלוגת החי"ר, להניף את דגל הדיו, הייתה מעין פיצוי לאיזכור היסטורי לחלקו המכריע של החי"ר ודרך לחימתו בגישה העקיפה בעיקר בלילה במלחמת העצמאות.

פעולות הגמול בשנות ה-50

בפעולות הגמול שבין מלחמת העצמאות ומבצע "קדש", כבר היו לצה"ל יחידות מיומנות של טנקים וארטילריה. הידע המקצועי-הצבאי להפעלה, לשילוב ולשיתוף-פעולה בין המרכיבים — חי"ר, ארטילריה, שריון ואוויר — עלה בעקבות אימונים, קורסים והשתלמויות. אך עיקרו של הצבא עדיין התבסס על חי"ר והגורם המוביל היו כוחות מובחרים — הצנחנים.

פעולות הגמול נעשו כפשיטות נגד מטרות צבאיות קשות ומבוצרות. הן התבססו על הפתעה ועל כן נעשו בלילה. לחימת הלילה השתכללה והגיעה לרמה גבוהה ששילבה עוצמת אש עם הסתערות מחץ. בחסות החשיכה התנהלה תנועה רגלית ולעתים ממוכנת אל קרבת היעד. לפריצה הוקדמה בדרך-כלל מכת אש ארטילרית, ולעתים גם מכת אש מטנקים. בעקבות מכת האש באו ההסתערות ופעולות החבלה. בפעולות גם שולבו כוחות ממוכנים לחילוף נפגעים ופינויים בעת הצורך.

המסורת של פעולות חי"ר מוצלחות בלילה ומאזן ההצלחות של פעולות הלילה, היוו תמרץ להנחלת יכולת לחימת לילה גם לארטילריה ולשריון באימונים ובתרגילי לילה. זרקורי 60 שימשו להארה ישירה של המטרות או להארה עקיפה של שדה הקרב.

זמן קצר לפני מבצע "קדש" נרכשו לראשונה זרקורי טנקים ונרכשה טכניקה של ירי בלילה, עם ובלי זרקורים. ואולם נוכחנו לדעת כי ירי ארטילרי מחושב או תהליך טיווח בלילה מצריכים יותר זמן ויותר תחמושת. כן למדנו שהמפעיל טנקים בלילה אינו ממצה את מלוא יכולתו. למדנו שכבר דרך אשר חצייתה בלילה דורשת שש-שבע שעות, אפשר לחצות במשך שעה-שעה וחצי לאחר עלות השחר.

מבצע "קדש"

מבצע "קדש" הצטיין כמבצע בזק שהתנהל בלחימה רצופה. גודד צנחנים צנח לקראת חשיכה, ויתרת חטיבתו חברה אליו בתנועת לוחמה בלילה וביום, והמשיכה לחדור למיתלה, שם נקלעה לקרבות יום.

קסיימה נכבשה על-ידי חטיבת החי"ר 4 ונעזרה בכוחות מחטיבת השריון 7, שחדרו בחשיכה והגיעו בבוקר. החטיבה המשיכה ביום, הסתננה לעומק בחשיכה וכבשה את אבו עגילה, סכר הרוופה, ג'בל לבני וביר חסנה, בשעות היום. משם המשיכה בקרבות התקדמות ורדיפה ביום עד קרבת התעלה.

חלק ממוצבי רפיח כבשה חטיבת החי"ר גולני בלילה. חטיבת השריון 27, שהחלה את פעולתה בלילה, סכלה אבירות קשות, אך משהאיר היום מוטטה במהירות הבזק את כל מערך רפיח — גברה על האויב בשיך זואיד והעמיקה עד אל-עריש. אמנעה של מטוסי חיל-האוויר עשתה שמות בשעות היום בשיירות המצריות על ציר אל-עריש-קנטרה, וחטיבה 27 המשיכה בקרבות התקדמות ורדיפה, ביום, עד קרבת התעלה. חטיבת החי"ר 9 עשתה דרכה מאילת עד שארם-א-שייח' ברציפות של יממות וכבשה את

שארם-א-שייח'. שתי מתקפות לילה של חטיבת החי"ר 10 ושל חטיבת השריון 37 על מוצבי אום כתף — נכשלו.

המלחמה הבליטה את יכולתו של השריון לכבוש מערכים מבוצרים ביום ואת יכולתו הרבה בקרבות התקדמות ורדיפה ביום. כשלו חטיבת 37 הבליטה את קשיי השריון בהתקפות חפוזות בלילה. המלחמה הבליטה את העדיפות שמקנה אור היום למיצוי תכונות השריון, שהשתלט בפעולה מהירה כמעט על כל מרחב סיני.

בין "קדש" למלחמת "ששת הימים"

בהשפעת לקחי "קדש" החל תהליך ההתעצמות של צה"ל בשריון והצטמקותו בעוצבות חי"ר, שחלקן הוסבו לחטיבות ממוכנות. מעצם טבעו, החי"ר שם דגש חזק באימונו גם על לחימת לילה. לעומת זאת, השריון שם דגש חזק על אימוני יום של הכוחות לקרבות ניידים וללחימה בשריון אויב (אז צמח המושג "ש.ב.ש.") אך לא זנח את אימוני הלילה.

לאחר-מכן, כשלמדנו כי האויב אימץ את הדוקטרינה הסובייטית ונערך בהגנה קווית, פותחו והוטמעו טקטיקות וטכניקות להבקעה וכיבוש של מערכי ההגנה הקויים המבוצרים שלו — ביום ובלילה. בהיעדר אמצעים לראייה בלילה, נעזר השריון בתאורת זרקורי "60" מהעורף, בתאורת זרקורי טנקים (שרק חלק מהטנקים צוידו בהם), בתאורת פצצות ממרגמות ומארטילריה ובהגנה ממטוסים.

לראשונה פותחה יכולת ללחימת לילה של גופי שריון גדולים על פני מרחבים גדולים. כדי לגבור על קשיי השליטה, פותחו טכניקות ואמצעים לסימון צירים ולסימון מפקדים ויחידות בפנסים צבעוניים זעירים. למרות המורכבות של לחימת השריון בלילה, ועל-אף הצורך להקדיש מאמצים מרובים לאימון הגייסות במגוון רב של משימות ביום, הוקדשו אמצעים ומאמצים רבים להקנות לשריון יכולת לחימה בלילה.

מלחמת "ששת הימים"

רובו של צבא היבשה כבר היה משוריין וחלק ניכר של החי"ר כבר צויד בזחל"מים, אך לחימת לילה לא חסרה גם במלחמה זו. אוגדת שרון הפעילה בלילה חי"ר מהאגף וחי"ר שהונחת בעורף האויב ממסוקים, וכן כוחות שריון מהחזית ואחרים שהסתננו לעורף האויב ותקפוהו מאחור. בהמשך, פעלה האוגדה רק ביום (אוגדת טל פעלה רק ביום, פרט לגדוד שחנה בלילה והתגונן בפני טור טנקים מצר). החטיבה הממוכנת "הראל" הבקיעה מפרוחדור ירושלים בכמה צירים, גברה על מוצבי אויב וחדרה אל גב ההר מצפון לירושלים בלילה. בהמשך, לחמה ביום. חטיבת צנחנים כבשה את

בית-הספר לשוטרים, את שועפת ואת ואדי ג'וז — בלילה. חטיבת השריון 37 חדרה ממזרח לג'וז בשעות היום, תקפה בלילה בגזרת בופור-עקבה ועם אור היום, המשיכה וכבשה את טובאס ואת שכם.

אף שחלק ניכר מהמתקפות היוזמות נפתחו בהבקעת לילה, התאפיינה המלחמה בריבוי לחימה ביום, והפעם גם לחימת יום מרובה של עוצבות חי"ר שהסתייעו בשריון או סייעו לו. חיל-האוויר חיסל את מירב מטוסי האויב ביום, ושלט באוויר מעל לשדה המערכה. הרוב המכריע של שטחי סיני, הגדה המערבית ורמת הגולן נכבשו בסדרת קרבות שנערכו ביום.

אף כי רציפות הלחימה לא היתה מלאה, זו הייתה מלחמת בזק: סיני נכבש בארבע יממות, הגדה בשתי יממות, וכן הרמה.

בין "ששת הימים" ומלחמת יום-הכיפורים התקופה שבין 1967 ו-1973 התאפיינה בפעילות מבצעית ענפה. המצרים יזמו מלחמת התשה וארגוני מחבלים ניסו להסתנן בלילה ולפגוע בנו מהגבולות האחרים. מניעת הסתננויות בלילה האיצה פיתוח והצטיידות באמצעים שאיפשרו גילוי, ראייה וכינון נשק בלילה. גם היו פשיטות חי"ר ליליות: על נאג' חמאדי, הפגיעה במנהיגי פת"ח בביירות, על שדה-התעופה ליד ביירות, על האי גרין, על האי שדואן, חטיפת הרדאר ועוד. ואולם גם בוצעו פשיטות שריון גדולות, רובן בשעות היום: פשיטות "קלחת" בלבנון, הפשיטה המשוריינת מעבר למפרץ סואץ, פעולת כאראמה והפשיטה מדרום לים-המלח.

מבחינת האימונים לא חל שינוי. צה"ל על כל מרכיביו המשיך להקדיש חלק ניכר מהאימונים ומהתרגילים ללחימה בלילה. רוב צבא היבשה היה ממוכן ומשוריין, על כן נרכשו אמצעים לראייה בלילה, כדי לאפשר מיצוי טוב יותר לתכונותיהן של מערכות הנשק בלילה. אמצעים אלה שולבו באימונים ובתרגילים.

אולם בתהליך ההצטיידות התעוררה בעיה: הפיתוח הטכנולוגי בעולם התרכז באמצעים שיאפשרו לראות מבלי להיראות. את זרקורי האור הנראה החליפו זרקורי אור אינפרא אדום (א"א), ורק המצוידים במשקפות לראיית הקרניים האינפרא-אדומות יכלו לראות. כל הטנקים הסובייטיים שהיו בידי אויבנו צוידו באמצעים אלה. לכל טנק נדרשו אורות ומשקפי-נהיגה א"א וכן זרקור טנק וזרקור מפקד א"א ומשקפות א"א לתותחן ולמפקד. גם רכב קרבי אחר צויד ביכולת לנהוג באור א"א. אמנם, העין הבלתי-מזוינת לא הבחינה בתאורת א"א אבל משקפות א"א הסגירו את התאורה לצד השני.

כנגד החיסרון הזה, החלו להופיע גם אמצעים סבילים שאיפשרו לפעול בנוסח מלא של רואה

ואינו נראה. אלה היו אמצעים שקלטו במשקפות אלקטרוניות את אורם המועט של הירח והכוכבים, ותיגברו אותם; יעילותם איפשרה לזהות מטרות בטווחים שעד 1500 מטר, על-פי התאורה הטבעית ששררה בשדה הקרב. החסרונות של אמצעים אלה: מחירם הגבוה וממדיהם הגדולים, שעוד לא איפשרו לשלבם בטנקים.

נוכח התפתחות זו החל צה"ל להצטייד באמצעים אלה, בעיקר לחי"ר ולצורכי התעסוקה המבצעית. מותנה ההצטיידות בא"א פעיל לשריון — רק שליש מהטנקים צוידו בזרקורי א"א ובמקום משקפות לתותחן ולמפקד, פותחו אילתורים זולים. הוחלט להמתין לפיתוח האמצעים הסבילים, ולהצטייד בהם.

מלחמת יום-הכיפורים

הערבים היו מגבירים כמדומה את עוצמת ההפתעה ביום-הכיפורים ואת הצלחת השלב הראשון, אילו החליטו להבקיע את החזיתות בלילה. שעת ה"ש" שיזמו — 1400 — הייתה פרי פשרה בין הסורים, שרצו להתחיל בבוקר, לבין המצרים שרצו להתחיל לקראת החשיכה. על הצליחה — שבפועל נעשתה כמעט בתנאים של תרגיל חד-צדדי — לא השפיעה שעת ה"ש", ואולם על ההבקעה הסורית — הייתה לה השפעה. עד החשיכה, נהדפו כוחות הסורים באבידות כבדות. ואולם משירדה החשיכה, עמדה להם עדיפותם הכמותית והם פרצו בגזרה הדרומית. ציודם היה מלא באמצעי א"א, ואילו אנו התקשינו לכוון את תותחי הטנקים, באין לנו אמצעי כינון א"א. זה הקשה עלינו את הלחימה באותו לילה. למזלנו, מאז ועד גמר המלחמה, הסורים לא פעלו בלילה.

גם לחימת צה"ל בשתי החזיתות התנהלה ברובה בשעות היום, אך כמה פעולות יוזמות בוצעו בלילה: גודר צנחנים כבש, בסיוע טנקים, את תל-שמש, בלילה. חטיבת צנחנים כבשה את החרמון הסורי בלילה וחטיבת גולני כבשה את החרמון הישראלי, בעיקר בלילה. לבד מזה, היו פשיטות חי"ר, שהסתנן או הונחת ממסוקים בלילה, אך רישומן על המערכה היה מועט.

בחזית הדרום היו שתי מתקפות לילה גדולות: מערכת הצליחה נפתחה בלילה, ובה נכבש ראש-הגשר בלילה; ואוגדת מגן ניצלה את הצלחת הכיתור והמשיכה את תנופת ההתקפה בלילה שבין 23 ל-24 באוקטובר, לכיבוש נמל עדיבייה.

כיבושו של מוצב מוגדר, כמו תל-שמש, או מוצב החרמון הסורי בלילה, על-ידי חי"ר, הוא פשוט-יחסית. לעומת זאת, כיבוש קטע מתוך מערך קווי, או פשיטה על כוחות צפופים במערך קווי — נראו קשים ולא משתלמים. וכך, למרות ההצהרות והכוונות, לא הופעל חי"ר בלילה, בכל שלב המגננה בסיני. לעומת זאת, הפעלת כוח

צה"ל המשיך להקדיש מאמצים מרובים להצטיידות ולאיומן של כל מרכיביו ללחימת לילה.

מלחמת שלום-הגליל

כתחילתו של מבצע של"ג ברצונו פעולות לילה יוזמות נרחבות. בלילה הראשון עלה כוח אל רמת נבטייה, כבש את הכופור ועשה בלילה את רוב הדרך שבין הליטני והזהרני. הכוח שנע על ציר החוף החל ביום והמשיך בלילה, עד שנתקל בקשיים ליד צור, ועצר. כוח גדול נחת בלילה בשפך האוּלִי, בעומק שטח האויב. רוב הלחימה בשאר היממות נעשתה ביום, ולעתים פעלו יחידות גם בלילה. בלילה שקדם להפסקת האש, בין ה-11 וה-12 ביוני, הופעל כוח בשעות החשיכה. כוח יוסי התקדם ממערב לאגם קרעון. כוחות אחרים מיעטו להתקדם, עקב הסתבכותו של כוח בלחימה ליד סולטן יעקב.

הכוח התוקף. עד שהאיר הבוקר, הושגו רק חלק מהמשימות: היה בידינו ראש-גשר שממדיו מצומצמים ורובו לא הוחזק ע"י אויב. בלחימת הלילה סבלה אוגדת שרון אבידות קשות ונשחקה מאד, בלי שהצליחה להדוף את האויב מרוב השטחים שהחזיק בהם, בלי שביססה ראש-גשר רחב ממדים וכלי שהקימה גשר על התעלה.

מלחמת יום-הכיפורים, שנפתחה ביוזמת האויב, שנמשכה יממות-לחימה רבות והפעלנו בה בעיקר שריון — התאפיינה בעיקר בלחימה בשעות היום ובניצול הלילה להתארגנות.

בין מלחמת יום-הכיפורים ומלחמת שלום-הגליל

הפעילות המבצעית בתקופה שבין 1973 ל-1982 נעשתה לפי דפוסיים מוכרים מהתקופות הקודמות: ריבוי פשיטות חי"ר בלילה, וכאשר היה מבצע בכוחות שריון גדולים (מבצע ליטני) חלקו התבצע בלילה ורובו ביום.

משוריין גדול, בפעולה על פני מרחב גדול — כפי שעשתה אוגדת שרון בלילה שבין ה-15 ל-16 באוקטובר, נראית פעולה מורכבת שחסרונות רבים בצדה. אמנם אוגדת שרון חדרה בלילה ב"תפר", בלי שהמצרים יבחינו בכוח, וכן לא הפריעו לחטיבת צנחנים לצלוח אל מעבר לסואץ ולתפוס ראש-גשר בגדה המערבית. זה הישג נכבד, שספק רב אם היה אפשר להשיגו בשעות היום, והוא הדין בחדרירה לעורף האויב, בהפתעה. אבל מרגע שהחלה הלחימה, סבלו הכוחות מכל מגבלות הלחימה בלילה. הלוחם בצבאות ערב בימינו, השכלתו, רמתו המקצועית וארגונו המגובש אינם דומים לאלה שהיו ב-1948. הפער האיכותי הצטמצם, מה גם שלרשותו עומדות עוצמת אש ויכולת ראייה בלילה. למרות ההפתעה, חיילי האויב השיבו מלחמה. ניטשו קרבות שריון-בשריון מטווחים קצרים, ונפגעו בהם טנקים רבים של שני הצדדים. חסימת האויב שפעלה בצומת "טרטור-לכסיקון", הפעילה טילים נ"ט ותותחים נ"ט. טנקים שלנו עלו על מוקשים שפוזרו בשטח. כל אלה שחקו קשות את

ביממה הראשונה לאחר נוהל-קרב ארוך, או ביממה האחרונה, בצל הפסקת אש מתקרבת. אין זה פשוט לנהל תנופת-קרב רצופה ומתמשכת לאורך זמן (לכמה יממות). רציפות הלחימה של חיילים ויחידות אינה אפשרית ולוא מפני שהחיילים והיחידות נזקקים להתארגנות — לטיפול ברכב ובק"מ, לתיקונים, למילוי מחדש, לתגבור צוותים, להחלפת נפגעים, למילוי מקום מפקדים שנפגעו, וכן — יש צורך בנוהל-קרב להמשך לחימה.

לחימת לילה מחייבת נוהל-קרב ממושך והכנות מרובות, ובעיקר כשהמדובר בהפעלת גייסות גדולים על-פני מרחב גדול. פעולות ההתמצאות, התיאום והשליטה מורכבות מאד בנסיבות כאלה. לניהול לחימה רצופה וממושכת יש אפוא צורך שלצד יחידות ועוצבות העושות את לחימתן ביום ועוברות להתארגנות בלילה, יעמדו לרשות הפיקוד יחידות ועוצבות שיתארגנו ביום ויעשו הכנות להמשך תנופת ההתקפה בלילה. ואולם צה"ל עשה את רוב מלחמותיו ביחסי-כוחות מערכתיים נוחים והפעיל את רוב סדרה-כוחות שלו כל הזמן כמעט, ללא היכולת לשמר עתודות; בדרך-כלל נבצר ממנו ללחום ב"משמרות".

מאחר שלצה"ל לא ניתן על-פי רוב לנהל לחימה רצופה ומתארכת, נעשה רוב לחימתו

הסיבה העיקרית לדבקותו של צה"ל בפיתוח יכולת הלחימה בלילה — היא רצונו לשמור על יכולת פעילות בלתי מוגבלת ליום או ללילה, כדי לאפשר בחירת זמן לפי שיקולים קונקרטיים בכל מקרה, מה גם, ששאיפתו של כל צבא טוב היא לסגל לעצמו יכולת לחימה רצופה ביום ובלילה, בכל תנאי ראות. ואולם יכולת לחימה יעילה בלילה מותנית בהצטיידות באמצעים יקרים מאוד.

על רציפות הלחימה ביום ובלילה

יכולתו של צבא ללחום ברציפות יממה לאחר יממה, מקנה לו יתרונות רבים. לחימה כזאת מאפשרת להפעיל לחץ ממושך ולנצל את ההצלחה בלי להניח לאויב להתאושש ולהתארגן. בנסיבות המדיניות שצה"ל פועל בהן, לחימה כזאת מאפשרת להשלים את המשימות ולהשיג הישגים בטרם יקטעו אותם לחצים מעצמתיים.

אם נבחון את לחימת צה"ל בעבר, ניווכח כי נשמרה רציפות-לחימה מסוימת. לפעולות יזומות רבות שנעשו ביום, קדמו תנועות לילה, כמו שהבקעות בלילה פתחו את המרחב ללחימה רצופה למחרת היום. גם נוהלו פעולות לילה לניצול ההצלחה שהושגה בלחימת יום. ואולם רוב הלחימה הרצופה היתה קצרה, בדרך-כלל,

האם הזניח צה"ל את לוחמת הלילה?

מן הסקירה ההיסטורית הקצרה על הלחימה בלילה, מראשיתו של צה"ל ועד היום, אנו למדים שאכן בתחילת דרכו נעשה רוב הלחימה בלילה ואילו ממבצע "קדש" ואילך, רוב הלחימה נעשה בשעות היום.

כפי שהוסבר, סיבת הדבר בשאיפה למצות את מירב כוחנו הצבאי ממערכות הנשק שעמדו לרשותנו. במשך השנים צה"ל נעשה יותר ויותר ממוכן ומשוריין. זה חייב אותו להקדיש את מירב מאמציו לאימוני יום. ואף-על-פי-כן, המשיך צה"ל להקדיש זמן ומאמצים מרובים לאימוני לילה. אמנם רוב הלחימה במלחמותיו נעשה ביום, אבל לקח זה לא הניאו מלהקדיש זמן ומאמצים לפיתוח יכולת הלחימה ואימון הגייסות בלילה.

השימור והפיתוח של היכולת ללחום בלילה — אין מקורם בדבקות שמרנית במורשת צה"ל מראשית דרכו, גם לא בהנחה מימים עברו, שהפער האיכותי בינינו לבין הערבים מגיע לביטוי מרבי בלחימת לילה; שכן הנתונים השתנו מאז: לחימת לילה אינה בהכרח לחימה בעלטה מוחלטת — הצדדים עושים שימוש באמצעים המאפשרים ראייה בלילה; היתה עלייה באיכות הלוחם הערבי ובהשכלתו. נתונים אלה גורעים מן החרדות שיוחסו לאויב בלחימה בעלטה מוחלטת.

כדי להתגבר על מגבלות אלה יש צורך בציוד מיוחד, יקר ורב, הנרכש טיפין-טיפין. יכולת הלחימה בלילה היא תנאי הכרחי ליכולת לחימה רצופה — ולזו יש יתרונות עצומים. עקב מחירו הרב של הציוד המתוחכם ללחימה בלילה, צפוי שתהליך ההצטיידות בו יהיה ממושך. המציאות של הצטיידות חלקית מחייבת מחשבה על הדרכים והשיטות הטובות ביותר לניצול מושכל של האמצעים, באופן שיתרמו להארכת הלחימה הרצופה.

שנחשבו למורכבות, ולהפעיל גייסות גדולים על פני מרחבים גדולים. כיום אפשר לצייד כלי רכב ורק"מ באמצעי ראייה וכינון סבילים המבוססים על הגברת אור הירח והכוכבים.

כן אפשר למתקן ברכב, ברק"מ ובמסוקים מכשירי ניווט המציינים באופן שוטף את מקום הרכב או המסוק במרחב. מגמות הפיתוח של אמצעי השליטה והבקרה יאפשרו בעתיד הקרוב לשלוט בכוחות ולתאם ביניהם על-פי המידע ממכשירי הניווט. ואולם הצטיידות מאסיווית באמצעים אלה יקרה מאד ותהליך ההצטיידות בהם ממושך מאד. תכניות ההצטיידות כוללות גם תחומים רבים אחרים, מתוחכמים וחיוניים אך יקרים, כגון מערכות בקרת-אש.

הצטיידות שתאפשר לחימה טובה בלילה מחירה רב מאד. ולעומת זאת, לחימת הלילה מאבדת מייחודה הלילי, אם כל הצדדים יצטיידו באמצעים לראייה בחשיכה. וכן יש להביא בחשבון את העובדה שיחסי הכוחות הצפויים יקשו על צה"ל להלחם ב"משמרות". עולה אפוא השאלה: איזו עדיפות יש להקנות להצטיידות צה"ל באמצעים ללחימה בלילה?

הואיל ונגזר עלינו מסיבות כלכליות להצטייד בתהליך ממושך, יש להשקיע מחשבה רבה במתן העדיפויות בהצטיידות ובארגון הכוח על בסיס חלקיות ההצטיידות. דומה שמוטב לספק ציוד מועט לכלל היחידות, כדי שיקנה להן יכולת גילוי ותגובה מזערית, ולצייד ציוד מלא יחידות ועוצבות מיוחדות, שייועדו ללחימה בלילה. יהיה ראוי לשלב יחידות אלו בתכנון ובביצוע, באופן שיופעלו בלילה ותינתן להן אפשרות להתארגן ביום. זו תהיה תרומה ללחימה רצופה ומתמשכת של צה"ל. ארגון כזה אין פירושו ששאר היחידות בצה"ל יחדלו להתאמן או לפעול בלילה. בכך יש להמשיך כבעבר. ואולם יחידות כאלה יאפשרו להאריך את רציפות הלחימה. יהיה אפשר להטיל לניצול תנופת ההתקפה בנוהל-קרב קצר יותר ובתנאים קשים יותר, עם יכולת וסיכוי לפעול ביעילות רבה יותר.

צה"ל לא זנח מעולם את פיתוח יכולתו ללחום בלילה. עקב השינויים שחלו בציודו ובחימושו, הוא העדיף לעשות את רוב הלחימה ביום. אולם בכל מלחמותיו, כאשר העדיף לוחמת לילה, היא נעשתה מתוך מיומנות.

היוזמה ללחום בלילה מוצדקת אם היא מקנה יתרונות לכוחותינו. אבל ככל שמדובר בגייסות גדולים יותר, ובכלל זה גייסות ממוכנים ומשוריינים ועל פני מרחבים גדולים — המבצע מורכב וכרוך במגבלות הגורעות מיעילות הלחימה.

בגייסות משוריינים ביום, ואילו בלילות העוצבות והיחידות התארגנו בדרך-כלל לקראת בוקר המחרת. כתנאים אלה, כשעוצבות צה"ל היו מסוגלות להילחם רק בחלק מהיממה, אין תימה שיחידות ממוכנות ועוצבות שריון, שסבלו ממחסור באמצעים לראייה ולכינון בלילה — העדיפו ללחום באור היום שהן מיטיבות למצות בו את תכונותיהן. צורכי שיתוף-הפעולה עם מרכיבים משלימים — חי"ר, הנדסה, ארטילריה — גרמו שגם אלה הועסקו בעיקר בשעות היום. כך פחת בצה"ל שיעור הלחימה בלילה.

המצב היה יכול להשתנות במלחמת של"ג, שבה היתה לנו עדיפות בולטת ביחסי-הכוחות. לכאורה, יכולנו ללחום ב"משמרות" — ואף-על-פי-כן, פעלנו בעיקר בשעות היום. הסיבות לכך הן כמדומה אלו: הצירים היו חסומים בכוחות ובדרגים, שהקשו על מעבר יחידה דרך יחידה, ובעיקר, המחסור בציוד לפעולה יעילה בלילה גרם העדפה של לחימה ממוכנת ביום על הצעדת חי"ר בלילה. הפעלה טובה יותר של הגייסות ותוספת ציוד לילה, היו מאפשרות יתר מיצוי בהפעלה רצופה של צה"ל.

משנת 1948 ולפני-כן לחימת הלילה התאפיינה בפיתוח היכולת לפעול בעלטה. מידת העלטה הייתה תלויה בגודל הירח, ובחורף — גם בעננות. מאז פותחו אמצעים רבים שנועדו לקרב ככל האפשר את תנאי-הראות בלילה לתנאי-הראות ביום. והנה, למרות ההשתכללות הרבה של אמצעי הראייה, עדיין רבות המגבלות ללחימה בלילה. ביום הראייה היא נחלת כל פרט בגייסות. הפרט מסוגל לקבל ללא קושי תמונה מרחבית מלאה. ואילו ראיית הלילה מוגבלת למצוידים באמצעים שמחירם רב ואפשר לצייד בהם רק חלק קטן מהגייסות. וכן, בלילה זווית הראייה מוגבלת בטווח וברוחב, וקשה להקיף תמונה מרחבית רצופה.

הלילה איפשר תמיד וגם כיום להתקרב אל היעדים, להסתנן לעומק שטח האויב ולהילחם על היעד בעלטה, או לחילופין להאיר את שדה הקרב. ואולם גם בידי האויב אמצעים לגילוי כוחות בלילה ויכולת להאיר ביוזמתו את שדה הקרב, ובכך להפר את יוזמת התוקף "ולהפוך את הלילה ליום". תאורת א"א פעילה אמנם נסתרת מן העין הבלתי-מזוינת, אך ניתנת לגילוי בנקל למשקפות א"א פעילות וסבילות של הצד השני. היא מסוכנת והשימוש בה אינו מומלץ. הגיע אפוא הזמן לוותר על הצטיידות והחזקה בזרקורי טנקים, וביחוד עקב זמינותה של תאורה חלופית מפצצות מרגמה, שאפשר להתגבר בהתאורה של פגזים ובהנרה ממטוסים.

לכאורה, הטכנולוגיה מאפשרת כיום להצטייד באמצעים ללחימת לילה יעילה, גם בפעולות